

Sammanfattande synpunkter på prostitutionens innebörder, orsaker, följder och omfattning

Michael Frühling

Hanna Olsson

Den slutrapport från prostitutionsutredningens sakkunniga som detta temanummer bygger på är mycket omfattande. Denna artikel gör inte anspråk på att ge hela rapporten "i ett nötskal", men samlar ändå ihop olika trådar så att ett sammanfattande mönster från rapporten i sin helhet ändå blir fullt skönjbar.

Hanna Olsson, byrådirektör i socialstyrelsen och sociologen Michael Frühling, har varit sekreterare i prostitutionsutredningen.

VAD ÄR OCH VAD INNEBÄR PROSTITUTION?

Det finns få samhällsfenomen som har varit och är så omgivna av myter och vanföreställningar som prostitutionen. I definitioner och analyser av företeelsen har intresset så gott som helt fokuserats på kvinnan. Vår utgångspunkt är att prostitutionen konstitueras av två parter som köper respektive säljer fysiskt tillträde till kropp eller andra sexuella handlingar. Köparen får mot betalning möjligheter att med hjälp av den andra parten tillfredsställa sina egna sexuella önskemål.

De huvudsakliga prostitutionstyperna i Sverige är hetero- resp homosexuell prostitution med män som köpare och kvinnor respektive män som säljare. Den heterosexuella typen är den ojämförligt vanligaste. Det faktum att det i så försvinnande liten utsträckning förekommer prostitution med kvinnor som köpare, säger något om de olikartade sexuella mönster och regler som har funnits och fortfarande finns för kvinnor och män i ett samhälle som vårt, ett patriarkalt samhälle.

Den heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som prostituerade kan ses som ett yttersta uttryck för de traditionella könsrollernas sexuella innebörd. Prostitutionens grundläggande idé har genom tiderna varit att en grupp kvinnor skall vara tillgängliga för mäns sexuella syften. Hon finns till för mannens lust. Kännetecknande för prostitutionen är bla att det är kvinnan som moraliskt bestraffas för en sexualitet som inte är hennes egen. I prostitutionen är kvinnan i själva verket den icke-sexuella parten, eftersom hon inte deltar av eget sexuellt intresse. Men hon får symbolisera sexualiteten, vilket är en del av prostitutionens myter, och blir därför ofta den som föraktas i ett mansdominerat samhälle. Horan som ett uttryck för den mörka sidan av männens kvinnobild är förknippad med lockelse, förakt och avsky.

Kring mannen som köpare finns inte motsvarande känsloladdade bilder. Han är anonym eller helt "osynlig". Men för män i ett patriarkalt samhälle görs sexualiteten till något mycket viktigt; den har en stor betydelse för mannens identitet. Samlaget utgör bla en bekräftelse på manlighet. Kvinnan blir kvinnokönet, som kan köpas för pengar. Den sexuella innebörden i prostitutionsförbindelsen täcks bäst av begreppet avköning, ett ord som ofta används av män och kvinnor i prostitutionssamhang. Det gäller en ensidig manlig form av sexuali-

Prostitutionens grundläggande idé har genom tiderna varit att en grupp kvinnor skall vara tillgängliga för mäns sexuella syften. Hon finns till för mannens lust.

tet, närmast en onanihandling i kvinnosköte.

Relationen mellan den offentliga kvinnan och den anonyme mannen präglas av könshandelns förutsättningar. Systemets varu- och marknadsmässiga karaktär sätter gränser. Det handlar inte om en ömsesidig eller känslomässig kontakt utan om en förbindelse med mer eller mindre väl maskerad kyla och ett i viss mening dubbelt utnyttjande. Under ytan ligger antagonismen. Bägge parter rationaliserar från olika utgångspunkter sitt utnyttjande av den andra. Men både strukturellt och i flertalet enskilda fall är det kvinnan som befinner sig i ett utsatt läge och blir mest utnyttjad. Ett av kvinnans sätt att "klara av" prostitutionen är att göra åtskillnad mellan en man som hon kan visa egna känslor inför och mannen som köper tillgång till hennes kön. Mannen å sin sida köper sig fri från ansvar genom att betala. Ett moraliskt och mänskligt ansvar upphör inför kvinnan som för pengar säljer tillgång till sitt kön.

Homosexuell prostitution mellan män är bla en följd av det heterosexuella samhällets dominans och förtryck av homosexuella. Prostitutionen uppfattas av köparen som en utväg att tillfredsställa eller uttrycka behov och önskningar som är starkt tabubelagda i samhället. Det könsrollspel som är så uttalat i den heterosexuella prostitutionen saknas oftast i den homosexuella prostitutionen. Den präglas där emot ofta av samma patriarkala sexualitetsinriktning som finns i heterosexuell prostitution med män som köpare. För den homosexuellt prostituerade behöver inte prostitutionsförbindelsen vara fullt lika asexuell som för kvinnan i heterosexuell prostitution. Det kan finnas en större grad av ömsesidigt användande i den homosexuella prostitutionen jämfört med den heterosexuella. Genom parternas "likhet" i den homosexuella prostitutionen blir även föraktet och nedvärderandet av motparten mindre. Det försvinner dock inte helt. Det förekommer att den prostituerade själv har en heterosexuell inriktning. I dessa fall kan föraktet för köparen tvärtom bli stort.

PROSTITUTIONENS ORSAKER

Grundläggande samhälleliga förhållanden bakom prostitutionens existens

I västerlandet har den heterosexuella prostitutionen

.....
Grunden för den klass- och könsmässiga ojämlikheten är den arbetsfördelning som har funnits när det gäller produktion och reproduktion.
.....

med män som köpare och kvinnor som säljare varit den dominerande prostitutionstypen. Den homosexuella prostitutionen mellan män har haft mycket mindre omfattning. Såväl heterosexuell prostitution med kvinnor som köpare och män som säljare som homosexuell prostitution mellan kvinnor har också förekommit men i jämförelsevis mycket liten utsträckning.

Det är ingen slump att så har varit fallet. I stället är det ett "logiskt" resultat av några grundläggande samhälleliga förhållanden som på ett övergripande sätt har karaktäriserat västerlandet under mer än 5000 år. Samtliga de samhällen som det gäller har varit ojämlika såväl klass- som könsmässigt. Grunden för den klass- och könsmässiga ojämlikheten är den arbetsdelning som har funnits när det gäller produktion och reproduktion. Generellt sett har kvinnorna stått för det reproduktiva arbetet, dvs fortplantning, barnuppostran och hushållsskötsel, medan männen arbetat i produktionen. Vi har därmed fått samhällen som har varit patriarkala, dvs män har satt sin prägel på och i huvudsak varit de bestämmande på en rad olika områden.

I dessa patriarkala samhällen har också människors sexualitet formats enligt vissa mönster. Mäns och kvinnors sexualitet har blivit formade på olika sätt. Vidare har en rad föreskrifter reglerat sexualiteten inom ramen för den könsåtskiljande inläring. Utmärkande för föreskrifterna kring sexualiteten har varit att de ofta har handlat om inskränkningar och tabubeläggningar. Sexualiteten har setts som en "hotande" kraft som måste tåmas eller hållas under kontroll. Genom detta har sexualiteten många gånger blivit oförlöst människor emellan.

De grundläggande sexuella mönstren har – för enkelt och om vi renodlar – sett ut på följande sätt. Den heterosexuella inriktningen har dominerat. Den har också givits prioritet, dvs överhöghet över homosexuella inriktningar. För det mesta har det

inneburit att homosexualitet har förtryckts och inte givits ett självklart utrymme att existera. Man har inte ansett det nödvändigt att närmare förklara orsaker till heterosexualitet men däremot har man nära nog jämt ansett det nödvändigt att hitta förklaringar till varför en del människor har varit homosexuella. För det andra har sexualiteten varit manligt präglad. Detta på minst två sätt. Dels har i huvudsak endast mäns sexualitet erkänts eller bejakats. Kvinnors sexualitet har ofta förnekats. Dels så har, i de fall kvinnors sexualitet inte helt förnekats, "rättesnöret" varit den manliga sexualiteten, dvs mannens sexualitet har varit normbildande också för kvinnors sexualitet. Vi har fått en fallokratiskt präglad sexualitet. Den har bl a inneburit mäns kontroll över kvinnors fruktsamhet och över de äkten-skapliga allianserna.

Samhällellas klassmässiga ojämlikhet har varit och är en förutsättning för en kontinuerlig rekrytering av kvinnor (och män) till de prostituerades led. Fattigdom, nöd och svält har under århundraden utgjort starkt pådrivande faktorer till att kvinnor och män börjat prostituera sig. I Sverige av i dag har inte dessa faktorer samma betydelse. Men i det svenska välfärdssamhället finns det fortfarande stora grupper som ekonomiskt och socialt är i ett underläge och som på olika sätt blir resurssvaga. Det är ur dessa grupper som flertalet av de prostituerade rekryteras.

De klass-, köns- och sexualmässiga skillnaderna och ojämlikheterna är strukturellt betingade, dvs uttryck för och beroende av hur samhällena som helhet har varit organiserade under mycket lång tid. De ändras inte i grunden med mindre än att hela samhällen ändras, förändringar som givetvis tar mycket lång tid.

De förhållanden som vi pekat på är några av de grundläggande förhållanden som gör att prostitutionen kan existera. De utgör några av orsakerna till prostitutionens existens som samhällelig företeelse. Men det är *en* sak att konstatera att det finns vissa strukturella och grundläggande orsaker till att ett fenomen över huvud taget kan existera. En annan sak är att det inom ramen för de grundläggande förhållandena finns en hel rad andra faktorer, antingen direkt härledda från de grundläggande förhål-

landena eller mer oavhängiga, som påverkar omfattningen av prostitutionen. Dessa faktorer påverkar vad vi tidigare har kallat prostitutionsmarknadens omfattning på kort och medellång sikt.

Andra faktorer som påverkar prostitutionens omfattning

Produktionens organisering har genomgått stora förändringar under 1900-talet. Detta har fått omfattande konsekvenser för hela samhället och särskilt när det gäller de mänskliga relationerna i och utanför produktionslivet. Några kännetecken för produktionslivets omvandlingar har varit koncentration och monopolisering samt skärpt konkurrens. De tre faktorerna hänger ihop och betingar varandra. De har varit nära förknippade med den tillväxt som den svenska ekonomin uppvisat efter efterkrigstiden. Arbetsdelning och specialisering eller uppsplittring av arbetsfunktioner har i många fall ökat. Sammantaget har denna stora sk strukturomvandlingsprocess, som var särskilt påtaglig under 1960-talet, haft många följder, förutom materiell tillväxt. Människor har måst flytta till storstäderna. Att byta arbete en eller flera gånger har blivit regel. Omställningsprocesserna har inte alltid varit lätta. Bristfälliga sociala rötter har blivit ett resultat. Ensamhet, isolering och anonymitet har i många fall blivit andra följder. Parallellt med detta har visserligen kvinnors arbetsmöjligheter förbättrats jämfört med tidigare, men ännu är det regel att kvinnor har förvärvsarbete i mindre utsträckning än män. De arbetar inom ganska avgränsade sektorer i typiska sk kvinnoyrken, oftast i lägre befattningar. Det är också så att kvinnor oftare än män arbetar i låglöne-yrken. Den kvinnliga ungdomsarbetslösheten är större än motsvarande manliga.

Denna stora samhällsomvandlingsprocess, som bl a lett till en stark ekonomisk tillväxt och en annan organisation av arbetslivet, har följaktligen också fått en rad mindre goda följder för de mänskliga relationerna i det svenska samhället. Det är följder som i vissa sammanhang kan verka prostitutionsbefrämjande. Vi vill kortfattat beröra några av de förhållanden som vi menar har betydelse.

Relationerna mellan människor har kommit att präglas av en tendens till förtingligande, dvs männi-

skor är inte alltid eller främst människor utan blir objekt, faktorer, ting. Förtingligandet sammanhänger med hela den ekonomiska utvecklingen. Ett moment i denna är att det mesta, snart sagt allt, går att köpa och sälja eller värderas i pengar. Också mänskliga relationer. Förhållandet är inte nytt. Det har funnits i tidigare epoker. Men det nya är att tendensen är så påtaglig och genomträngande i dag. Förtingligandet drabbar också sexualiteten.

Ett annat drag är konsumismen. Människor "värderas" utifrån sin förmåga att konsumera. Nya produkter eller tjänster, som knappast kan sägas ha med människors grundläggande försörjning eller behov att göra, marknadsförs och pockar på konsumenternas uppmärksamhet. Det gäller, i allt större utsträckning, att konsumera. Reklamen har svällt och arbetar med allt subtilare metoder. Inte minst sexualiteten och mäns och kvinnors osäkra könsidentitet har kommit att användas i försäljningssyfte i denna process.

En ytterligare följd är människors främlingskap inför sig själva och andra. En högt uppdriven arbetstakt, höga effektivitetskrav, snabba omflyttningar och långa arbetsresor bidrar till att människors tid för varandra blir begränsad. Isolering och ensamhet i nybyggda bostadsområden är andra följder. Inte heller detta är nya förhållanden i vårt samhälle av i dag. Men det är förhållanden som – åtminstone i vissa storstadsregioner – blivit mer framträdande och omfattande än tidigare.

Det som nämnts leder fram till att många människor blir otillfredsställda – på flera sätt. Kontaktytorna för mänsklig samvaro utanför arbetsplatserna och familjerna har många gånger kommersialiserats hårdare än förr. Konsumismen sätter sin prägel också här. Det går att tjäna pengar på människors ensamhet.

De företeelser i det moderna samhället som vi mycket kortfattat summerat, är faktorer som på de mänskliga relationernas nivå kan verka prostitutionsbefrämjande. Det går inte att exakt mäta dessa förhållandens betydelse, men vi kan konstatera att de på olika sätt gynnar förekomsten av prostitution.

Två sexualideologier står mot varandra
Mot bakgrund av vad vi tidigare har sagt finns det

.....
Sexualfientligheten har varit patriarkalt präglad. Konsekvenserna har blivit mest negativa för kvinnorna. Deras sexualitet har ofta överhuvudtaget inte erkänts.
.....

anledning att litet mer utförligt peka på hur vissa ideologier och sedvänjor kring sexualiteten kan verka prostitutionsbefrämjande. Två och på ytan helt motsatta synsätt är här av intresse. Det ena gäller en sexuell restriktivitet med starkt sexualfientliga inslag. Den sammanhänger med en äldre puritansk hållning till sexualiteten som har formats i en viss social ordning. Den har drabbat män och kvinnor olika. Sexualfientligheten har varit patriarkalt präglad. Konsekvenserna har blivit mest negativa för kvinnorna. Deras sexualitet har ofta överhuvudtaget inte erkänts. Och om den har erkänts så har överträdelser av vad som har ansetts vara acceptabelt ofta fått svåra följder. Men även männens sexualitet har inskränkts och skuldbelagts. Dubbelmoral på männens villkor har varit ett kännetecken. Resten av denna sexualfientlighet lever kvar i dagens samhälle.

Ett nytt, eller åtminstone i dag mer framträdande drag än tidigare, är ett synsätt som på ytan tycks diametralt motsatt: Synsättet att sexualitet närmast är en vara vilken som helst. Den kommersiella sexualitetens marknad visar upp olika "smakriktningar" som skall tillgodoses för väl avvägda och vinstgivande priser. Det är också ett framträdande drag hur sexualiteten på flera olika sätt har kommit att användas av kapitalintressen. Sexualiteten har närmast ockuperats av kommersiella krafter som med den som ett medel bland många andra vill förränta investerat kapital.

De två beskrivna ideologierna kring sexualitet håller på att brytas mot varandra i vår tid. Mot den kvardröjande restriktiva sexualsynen med sina historiska rötter i en puritansk sexualordning, bryts den kommersiella sexualiteten, "sex som en vara vilken som helst". Men det är bara på ytan som dessa ideologier är motsatta varandra. På ett djupare plan uttrycker de båda sexualfientlighet. Den ena använder enkla och mer eller mindre synliga medel

Landvinningarna genom uppbrottet från den traditionella puritanska sexualordningen hotar att omintetgöras av kommersialismens sexualitet.

för att undertrycka. Den andra exploaterar och förflackar, inte sällan i "upplysthetens och toleransens" namn. Båda synsätten motverkar en öppen, fri, ömsesidig och jämlik sexualitet mellan människor av olika eller samma kön. Om det vid seklets början var så att den puritanskt sexualfientliga synen (och de institutioner som bar upp denna) var prostitutionsbefrämjande, är det förvisso så att detta har mindre betydelse i dag. Men i stället har vi en annan och ny ideologi, den om "friheten" att kommersiellt exploatera sexualiteten. Denna är på ett annorlunda, men ändå likartat, sätt prostitutionsbefrämjande. Landvinningarna genom uppbrottet från den traditionella puritanska sexualordningen hotar att omintetgöras av kommersialismens sexualitet. Jordmånen minskar för en framväxande och positiv sexualsyn, som utgår från jämställda och ömsesidiga förhållanden. Den varumarknadsmässiga sexualiteten och den kvardröjande mer traditionella sexualfientligheten griper in i varandra och utgör förhållanden som riskerar att utvidga prostitutionsmarknaden. Mest utsatt blir den uppväxande generationen, särskilt flickorna. Det finns anledning att närmare men kortfattat belysa detta.

De unga kvinnorna drabbas hårdast

Åldrarna mellan 14 och 25 år har kallats för den explorativa fasen, den tid i en människas liv som kännetecknas av uppbrott från barndomen och orientering in i en vuxenvärld. Åren i puberteten präglas av identitetsosäkerhet, ett sökande efter ett eget jag och inte minst en egen könsidentitet. Ett yttre överdrivet könsrolls-beteende döljer ofta en inre osäkerhet.

För den unga flickan såväl som för pojken innebär det stora omställningar. Intresset för det motsatta könet innebär för bägge fantasier, drömmar, besvikelser och trevande kontaktförsök. Men relationen mellan de båda är komplicerad. Det begyn-

nande kärlekslivet får konsekvenser för hennes aktivitet och rörelsefrihet. Det är fortfarande han som förväntas ta initiativ, medan det är hon som är den som skall sätta gränserna "för hur långt man får gå". Detta är regler med rötter i ett samhälle, där det var en tragedi att bli ogift mor. Hans roll är att vara pockande och krävande och hon får stå för nej. Den grundläggande passivitet, som ännu tillhör spelreglerna för kvinnans beteende som köns-varelse, är en klart hämmande faktor i hennes utveckling. Hon kan kringgå spelets begränsningar genom att på indirekta sätt låta honom förstå att hon är intresserad, men hennes direkta handlingar är inte tillåtna. "Man får inte visa sig för intresserad."

Samtidigt har stora förändringar skett de senaste årtiondena när det gäller inställning till sexualitet och relationerna mellan könen. Men det är som tidigare har sagts en utveckling med motsägelsefulla inslag. Två förhållanden är viktiga.

- de nya preventivmedlens införande på 1960-talet
- den kommersialiserade sexualitetens starka framväxt sedan mitten/slutet av 1960-talet.

Bägge har fått och får fortfarande stora konsekvenser för de attityder och den påverkan som tonårsflickan möter i samhället. Den successiva övergången från manliga preventivmetoder (kondom och avbrutet samlag) till kvinnliga (pessar, p-piller, spiral) som skedde på 60- och 70-talen har minskat riskerna för oönskade graviditeter. Samtidigt har det inneburit att ansvaret för att skydda sig för en oönskad graviditet alltmer har kommit att falla på henne. Därmed har också trycket på att "ställa upp" blivit hårdare. Uttrycket "ställa upp" fångar i ett nötskal innebörden i den passiva kvinnohållningen. Hon gör inte något eget aktivt val, bejaktar inte sin egen sexualitet, utan "ställer upp" för att bli accepterad, av honom, av kamraterna.

Parallellt med att den unga kvinnan har getts de tekniska förutsättningarna att uttrycka sin egen sexualitet utan rädsla för en oönskad graviditet, möts hon överallt i samhället av den motsatta bilden – könsojektet som finns till för männens lust.

Parallellt med att den unga kvinnan har getts de tekniska förutsättningarna att uttrycka sin egen sexualitet utan rädsla för en oönskad graviditet, möts hon överallt i samhället av den motsatta bilden – könsojektet som finns till för männens lust. Mansbildens kvinna som skall väcka lust och åtrå. Formuleringen "från äktenskapsmarknad till könsmarknad" täcker väl den förändring som har skett. Och den bild av kvinnan som framträder i herrtidningarnas, pornografins och reklamens värld är könets. Samtidigt lever dessutom en romantisk kärleksideologi kvar. Med sin ofta förljugna blandning av skir ungflicksromantik med drömmen om mannen som huvudingrediens. Detta, som återkommande bli speglas i vissa veckotidningars noveller och bröllopsreportage, ger bidrag till fantasier och drömmar som upptar hennes tankevärld och i motsvarande grad minskar utrymmet för realiteter som skola och yrkesval. Sammantaget blir det en mycket komplicerad och motsägelsefull verklighet för den unga flickan att orientera sig i. Men det är inte bara den unga kvinnan utan också tonårspojken som drabbas av de starkt könsåtskiljande "förebilder" som ges stort utrymme i reklam-, tidnings- och filmutbud.

Den sk sexindustrin

Till den kommersiella sexualitetsideologins förespråkare och intressenter hör vad vi tidigare kallat "sexindustrin". Den omfattar en mängd grenar. En är de renodlade pornografiska tidningarna och filmerna. I dessa frodas tankar och föreställningar som ofta är prostitutionsbefrämjande. Den sexualitet det gäller är manligt potensinriktad och genitalt fixerad med en rad kvinnofientliga eller kvinnoföraktande drag. En marknadsbegränsande faktor är att dessa produkter framför allt säljs eller visas i särskilda butiker eller lokaler. En annan begränsande faktor är skyltningsförbudet – förutsatt att det efterlevs.

En andra gren av "sexindustrin" utgörs av de sk herrtidningarna av typ FIB/Aktuellt, Lektor och Se. Dessa har massspridning och säljes praktiskt taget överallt där tidningar säljs. Vidare är reklamen för dessa tidningar omfattande i såväl dagstidningar som på reklamtavlor landet runt. Reklamen har ofta

.....
Sexklubbarnas programutbud och utformning är uttryck för och påtagliga exempel på de mellanmännsliga relationernas förtingligande.
.....

en mycket påtvingande utformning. De ligger också framme väl synliga samt har sensationsinriktat utformade löpsedlar vid de flesta kiosker. Även om dessa tidningar när det gäller innehåll och utformning kan variera, så är de hela tiden inom ramen för en varumarknadsmässig sexualitetsideologi präglade av könsdiskriminering och fördomsfullhet när det gäller relationer mellan män och kvinnor. Detta gäller också för "herrtidningar" som Kriminaljournalen och Veckans Brott, vilka dock inte sprids i samma stora omfattning.

En tredje gren av "sexindustrin" är de sk sexklubbarna. Dessa är också med ytterst få undantag en direkt del av vad vi tidigare har kallat prostitutionsvärlden. Sexklubbarnas programutbud och utformning är uttryck för och påtagliga exempel på de mellanmännsliga relationernas förtingligande. Sexklubbarnas existens är starkt prostitutionsfrämjande. De utgör en enkelt utpekbar faktor som gynnar prostitutionsmarknadens utvidgning.

"Sex" i reklam

Användandet av "sex" i reklam är ett annat förhållande som både uttrycker och underbygger en kommersiell sexualitetssyn. Den marknadsföring som på skilda sätt anspelar på sexualitet – och då vissa slag av sexualitet – har ofta blivit mycket subtil. En annan sida av denna marknadsföring är ett markant framhållande av ungdomlighet och ungdomliga kroppar. Ungdomskulten kopplas ofta med sexuella anspelningar på mer eller mindre uttalade sätt.

Massmedier i allmänhet och vissa dags- och veckotidningar i synnerhet tar ofta upp sexualitet på ett sensationsmässigt, fragmentariskt och osakligt sätt. Man vet att "sex kittlar och säljer". Genom det sätt på vilket dessa tidningar behandlar relationerna mellan män och kvinnor med särskild betoning på sexualiteten fortplantas också flera myter som gynnar den kommersialiserade sexualitetssynen. Löpsedlar, rubriker och vissa bilder rycker loss sexualiteten på ett sådant sätt att det får en pornografisk

Om man inte sätter gränser – på politisk väg – så lämnas ett stort spelrum för kommersiella krafter att slå mynt av människors ensamhet, isolering, rädsla och otillfredsställelse.

anstrykning.

Sammanfattning

Det vi här har tagit upp är några av de faktorer som är av betydelse när det gäller prostitutionens omfattning. Vi gör inte anspråk på att ha täckt hela fältet. Det gäller faktorer som är en följd av en allmän och övergripande samhällsutveckling, vilken de enskilda individerna i många avseenden är utlämnade till eller drabbade av. I det här sammanhanget kan man också se att delar av den sk frigörelsedebatten om sexualitet på 1960-talet gynnade vissa kapitalintressen genom att endast storma mot det gamla och kräva frihet från utan att tala om frihet till. Om man inte sätter gränser – på politisk väg – så lämnas ett stort spelrum för kommersiella krafter att slå mynt av människors ensamhet, isolering, rädsla och otillfredsställelse. Vi har velat antyda att man kan påverka de bakomliggande förhållandena om en medvetenhet kring sexualitetsfrågorna och prostitutionen kan skapas och den politiska viljan att förändra finns. Prostitutionen, liksom dess följder som vi tar upp i nästa avsnitt, kan därigenom motverkas och reduceras.

FÖLJDER AV PROSTITUTIONEN

De direkta parterna i heterosexuell prostitution med män som köpare och kvinnor som prostituerade

Kvinnan

Följderna av prostitutionen för kvinnorna varierar och sammanhänger med flera faktorer. Till dessa hör bl.a kvinnans hela livssituation, vid vilken ålder hon började att prostituera sig, hur lång tid hon har prostituerat sig och under vilka villkor. Generellt sett blir den prostituerade alltid mer eller mindre utsatt för mäns kvinnoförakt.

Många, men inte alla, påverkas allvarligt i sina

relationer till män utanför prostitutionen. Avskärmningen – att "se mannen som en torsk" – kan bli ett förhållningssätt som sträcks ut till de flesta förbindelser med män. Känslor av förakt och avståndstagande mot män liksom inför sin egen kropp och sexualitet kan omöjliggöra eller försvåra fungerande relationer. Många kvinnor talar om sin smutssighet och då inte i fysisk utan i psykisk mening.

Prostitutionen kan i många fall vara förknippad med olika former av övergrepp som kan leda till mer eller mindre allvarliga fysiska eller psykiska skadeverkningar. Om kvinnan lever i en hallickrelation, är risken stor att hon utsätts för psykiskt och fysiskt våld.

Missbruk av alkohol och narkotika är nästan ständiga inslag i prostitutionen. Kvinnan löper också risk att dra på sig könssjukdomar av olika slag.

Med prostitutionen följer ofta ett helt livssätt som får följder för kvinnan, framför allt på sikt. Prostitutionen kan så småningom innebära ensamhet, social isolering och utslagning. Detta eftersom relationer till eventuell familj, släkt eller vänner förändras. Ofta försöker kvinnan hålla prostitutionsverksamheten hemlig. Har hon barn utsätts dessa för olika typer av påfrestningar.

Ju längre tid som en kvinna deltar i prostitutionsverksamhet, desto svårare är det för henne att komma tillbaka till ett normalt livssätt. Hon har luckor i sin yrkesverksamhet vilket försvårar hennes arbetsmarknadschanser, hon kan i många fall känna sig osäker inför hur samhället normalt fungerar och hon har inte ett socialt nätverk som kan stödja henne.

Under prostitutionstiden är hennes ekonomiska oberoende skenbart. I praktiken är hon helt beroende av män. Hon har inget genuint ekonomiskt oberoende som grundas i en yrkesutbildning eller kunighet. Bristen på meningsfulla relationer och upplevelser av tomhet kompenseras ofta med en utpräglad "konsumistisk" livsstil. De pengar som hon tjänar försvinner många gånger snabbt. En kvinna som vill lägga av med prostitutionen får ofta ekonomiska problem trots att hon kan ha haft relativt stora inkomster.

Mannen

För en grupp män får prostitutionen förmodligen

inga större följder. Det gäller de män som någon enstaka gång har varit köpare. Motivet kan variera från t ex nyfikenhet, att testa sin "manlighet" till en personlig krissituation. Den enstaka köparen bekräftar i stort sett en patriarkal sexualitetssyn och spår i en hel del fall på sitt kvinnoförakt. Men det behöver inte alltid vara så. Undantag finns.

För den som är upprepade köpare får prostitutionserfarenheterna större betydelse. Köparna som återkommer är olika "slags" män. Den ensamme mannen löper stor risk att förbli ensam. Prostitutionsköpet löser inte hans problem. Män kan bli strikt prostitutionsinriktade, dvs fixerade vid prostitutionen som "lösningen" på sina sexuella eller andra problem som gäller förhållandet till kvinnor. Men lösningen är ingen genuin lösning utan bidrar till att ytterligare snäva in mannens synfält. Rädslan att upprätta andra, normala kontakter med det motsatta könet ökar och försvåras. Han snöper sig själv och förmår inte att åter försöka uttrycka sina egna behov inför en annan människa. Kvinnosynen blir föraktfull, under ytan gror antagonismen och könshatet.

Köpare som å andra sidan lever i fasta förbindelser förstärker sin dubbelmoral. Dessutom finns det stora möjligheter att prostitutionserfarenheterna på olika sätt går ut över den kvinna som mannen sammanlever med. Kvinnan blir könsobjekt som kan konsumeras. Prostitutionssamlaget skall underbygga den manliga identiteten som ständigt måste bekräftas i nya köpta förbindelser. Kvinnoföraktet spås på. Fixeringen vid den köpta och kommersialiserade sexualiteten skymmer sikten för både egna och andras behov, särskilt kvinnornas. Den traditionella manligheten bekräftas och förstärks, allt går att köpa, pengar är makt, tillvaron indelas i fack, sexualiteten begränsas till spänningsreduktion.

De direkta parterna i homosexuell prostitution mellan män

Den prostituerade
Den homosexuelle prostituerade bekräftar genom prostitutionsförbindelserna en traditionell patriarkal sexualitetsinriktning. Köpare betyder pengar. Sexualitet blir främst ett bytesmedel i en affärstransaktion och görs till något som frikopplas från nära

relationer mellan människor. I vissa fall kan den prostituerade själv bli sexuellt stimulerad i förbindelsen. Den heterosexuelle prostituerade avstänger sig maximalt från köparen, som han ofta föraktar. Homosexuella män betyder för honom uteslutande pengar.

Köparen

Den köpare som känner sig oförmögen att få utlopp för sin sexualitet på annat sätt kan uppleva prostitutionsförbindelserna som en lättnad. Möjligheten att ständigt köpa sig en annan man gör köparen "bekväm" av sig. En personlig sexuell inriktning har ingen möjlighet att provas eller utvecklas; sexualitet blir liktydigt med en traditionell manlig spänningsfixering där varje prostitutionsförbindelse blir en spänningsreduktion.

Vissa indirekta parter

Vanligen brukar man säga att koppleri befrämjar prostitutionen, vilket är helt riktigt. Men också det omvända är korrekt, dvs förekomst av prostitution möjliggör koppleri. Men inte bara koppleri utan också annan kriminell verksamhet är förknippad med prostitutionen. Prostitutionen befrämjar följaktligen utbredningen av kriminalitet, särskilt om prostitutionsmarknaden lämnas i fred, vilket är det samma som att ge olika krafter eller grupper möjlighet att profitera på och utvidga marknaden.

Samhället som helhet

Prostitutionen får konsekvenser för samhället i dess helhet. Den bidrar till att upprätthålla en patriarkal ideologi som bl a innefattar en kvinnosyn där kvinnor reduceras till könsobjekt, vilka kan köpas för pengar. Detta får negativa följder för kvinnors möjligheter att utveckla en bejakande sexualitet. Ett annat inslag i denna ideologi är föraktet för homo-

.....
Prostitutionen får konsekvenser för samhället i dess helhet. Den bidrar till att upprätthålla en patriarkal ideologi som bl a innefattar en kvinnosyn där kvinnor reduceras till könsobjekt, vilka kan köpas för pengar.
.....

Prostitutionen blottlägger och visar i koncentrat de traditionella könsrollernas djupare struktur, där inslagen av ojämlikhet, dubbelmoral, könsantagonism, ångestdriven sexualitet och förakt för homosexualitet är framträdande.

sexualitet. Ju mer omfattande prostitutionen är, desto mer bekräftas manssamhällets inskränkta syn på förhållandet mellan könen och på sexualiteten.

En äldre social ordning har inte tillerkänt kvinnor någon egen sexualitet vare sig som mödrar eller "horor". Dubbelmoralen har med kraft drabbat den kvinna som uttryckt en egen sexualitet. De "ärbara" kvinnorna har som en följd tvingats att inta ett restriktivt förhållningssätt mot män, för att inte drabbas av förakt för ett påstått "horaktigt" beteende. Dessa inskränkande och dubbla kvinnobilder måste på sikt ersättas av nya kvinnoförebilder där en aktiv, självständig och sexuellt bejakande kvinna ses som något positivt. Sådana önskvärda förändringar underlättas om prostitutionen på rätt sätt motarbetas.

I en viktig mening är prostitutionen en kollektiv mansfråga. Mäns objektnriktade bilder av sig själva och sina könsliga relationer till kvinnor eller andra män är en av förutsättningarna för prostitutionen. De måste därför förändras som en del av och jämsides med att nya mans- och kvinnobilder skapas.

Prostitutionen som företeelse kan ses som det ojämlika patriarkala sexualsystemets återvändsgränd. Från den är ingen utveckling i riktning mot en ömsesidig sexualitet möjlig. Prostitutionen är med andra ord motpolen till den jämlika kärleksrelationen. Prostitutionen blottlägger och visar i koncentrat de traditionella könsrollernas djupare struktur, där inslagen av ojämlikhet, dubbelmoral, könsantagonism, ångestdriven sexualitet och förakt för homosexualitet är framträdande.

Ett accepterande förhållningssätt till prostitution innebär också att ständigt nya grupper rekryteras till verksamheten. Särskilt olyckligt är här riskerna för att unga människor i den uppväxande generationen – speciellt de unga kvinnorna – skall inleda en

"prostitutionskarriär". Med en utbredd prostitution ökar också sannolikheten för en ökad kriminalitet.

EN SLUTSATS OCH EN FRÅGA: PROSTITUTIONEN BÖR MOTARBETAS, MEN HUR?

En slutsats av det tidigare sagda är att prostitutionen är en företeelse som inte är acceptabel. Den bör motverkas.

Men vad är lämpligt att göra om man vill motverka prostitutionen? Svaret på frågan bör rimligen hänga samman med dels den tidigare analysen av prostitutionen och dess orsaker, dels vad som inom ramen för den analysen bedöms som effektivt.

Det är uppenbart att det kan uppstå "målkonflikter" mellan vad som är lämpligt respektive effektivt.

Ett exempel – kanske det klaraste – på en tänkbar målkonflikt är frågan om kriminalisering av prostitutionen som sådan. Tanken bakom att straffbelägga prostitutionen skulle rimligen vara att man därigenom utan alltför stora nackdelar skulle lyckas begränsa prostitutionens omfattning – dvs såväl antalet köpare som antalet prostituerade skulle minska. Vi skall redovisa några argument och ta ställning i frågan innan vi i ett annat avsnitt ger en skiss till samlade åtgärder mot prostitutionen.

Frågan om en kriminalisering av prostitutionen som sådan

Vi har tidigare konstaterat att prostitutionen har djupa rötter både historiskt och i det nutida samhället. Den har strukturella orsaker, dvs den är en följd av hur ett samhälle – ett könsojämlikt samhälle – har varit och är organiserat. Eftersom prostitutionen är en följd av sådana förhållanden, har den också – ofta i koncentrerad och tillspetsad form – många av de drag och beteenden som kännetecknar ett mansdominerat samhälle. Prostitutionens direkta parter är bärare av mer allmänna könsrollsmönster i samhället, mönster som är präglade av mansdominans och sexuell oförlösthet hos båda könen. Man kan därför ifrågasätta det principiellt riktiga i att kriminalisera prostitutionen och dess direkta parter. Att betrakta deltagande i prostitu-

tionen som ett brott framstår således i ljuset av vår analys som mindre välbetänkt. Det är alltför många förhållanden i det omgivande samhället som disponerar för företeelsen för att det principiellt skall kunna anses riktigt att mer eller mindre godtyckligt söka avskilja ett visst beteende och straffbelägga detta. Några personer, men långt ifrån alla, skulle drabbas av straff, under det att de samhälleliga förhållanden – som i så stor utsträckning har format och påverkat dem fram till ett visst beteende – inte på något motsvarande sätt kan sägas påverkas i positivt förändrad riktning genom kriminaliseringen som sådan. Andra styrmedel än det straffrättsliga är att föredra.

I stället för att se en prostitutionsförbindelse, som förutsätter två för stunden "samverkande" parter, som ett brott begånget av en eller två brottsliga parter handlar det om att se den som en icke önskvärd samhällelig företeelse som det gäller att påverka med adekvata medel. Det är ett helt samhälle med dess allmänna mänskliga relationer som måste ändras och det är en process som tar lång tid och som inte i första hand handlar om att stifta nya lagar. I stället gäller det att förändra de ekonomiska, sociala, ideologiska och kulturella strukturer som formar de mänskliga relationerna, inklusive de sexuella mönstren och förbindelserna.

Mot den angivna bakgrunden framstår det således som principiellt oriktigt att kriminalisera prostitutionen. Med tanke på de negativa följder som prostitutionen har – för de direkt inblandade själva, främst kvinnan, och för det omgivande samhället – kan man givetvis ändå diskutera en kriminalisering av en av parterna eller båda. Det finns emellertid en rad andra skäl som talar mot sådana åtgärder. Vi skall i det följande ange några.

Det finns många exempel i historien på hur västerlandets mansdominerande samhällen har bestraffat den prostituerade kvinnan, medan den manlige köparen har gått fri från ansvar. Bestraffningen har uttryckt samhällets dubbelmoral och starkt bidragit till att slå ut en ofta socialt och ekonomiskt underprivilegierad grupp av kvinnor. En kriminalisering i denna form finns det från våra utgångspunkter ingen anledning att diskutera. Vi koncentrerar oss därför i det följande på frågan om det är lämpligt att

kriminalisera antingen båda parter eller endast den köpande parten (oftast en man).

En kriminalisering skulle till en början – för både köparna och de prostituerade – riskera att leda till en kollektiv eller individuell fientlighet hos de direkt inblandade parterna och till en dold prostitution som försvårar insatser av mer social eller individuellt stödjande karaktär. Sådana stödjande insatser är – särskilt på sikt – verkningsfullare när det gäller att minska prostitutionen och förhindra att det sker en ny rekrytering. Särskilt för de prostituerade skulle det kunna få svåra konsekvenser om man genom en kriminalisering försvårade möjligheterna att med tex utbildning, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och andra rent sociala åtgärder återföra dem till ett prostitutionsfritt liv.

En kriminalisering hotar också att skymma sikten för det som bör vara det huvudsakliga när det gäller att motverka prostitutionen, nämligen att påverka och förändra sådana grundläggande förhållanden och andra faktorer som främjar en prostitutionsmarknad. Det finns en risk att människor slår sig till ro med att företeelsen som sådan är kriminaliserad. Den är förbjuden, alltså har man vidtagit åtgärder mot den. Man får inte heller överskatta den moralbildande effekten av att något förbjuds. I synnerhet inte när det gäller prostitutionen och när det gäller en lag som förmodligen inte kommer att kunna upprätthållas särskilt väl.

Särskilda problem uppkommer om man väljer att endast kriminalisera köparna. Tanken med en kriminalisering som är begränsad på detta sätt skulle givetvis vara att avskräcka potentiella (manliga) köpare så att man genom en minskad efterfrågan också minskar antalet prostituerade. Men så länge prostitutionsförbindelsen skulle vara straffri för den andra parten, är risken stor att prostitutionen inte

.....

Särskilda problem uppkommer om man väljer att endast kriminalisera köparna. Det skulle kunna leda till utpressningssituationer, där den prostituerade själv eller hennes hallick efter den sexuella förbindelsen övade utpressning mot köparen.

.....

skulle minska utan bara bli mera dold. Det skulle också kunna leda till utpressningssituationer, där den prostituerade själv eller hennes hallick efter den sexuella förbindelsen övade utpressning mot köparen.

Ett snarare etiskt problem är att den ena parten – låt vara den generellt sett mest utsatta – överhuvudtaget skulle gå fri från straff, medan den andra parten begår ett brott i en förbindelse som fordrar bådas medverkan. Följden skulle bli en dubbelmoral, som är omvänd mot den tidigare reglementeringen som ensidigt drabbade kvinnorna.

Till de nu anförda mera allmänna skälen mot en kriminalisering kommer en rad problem som hör samman med efterlevnaden av ett förbud mot prostitution och lagföringen av de inblandade. En svårighet gäller själva avgränsningen av vad som är prostitution. En alltför vid avgränsning kan leda till oacceptabla intrång i människors privatliv. Om avgränsningen å andra sidan görs mycket snäv, träffar kriminaliseringen bara vissa utslag av prostitutionen och effekten minskar i motsvarande grad.

Man kan utgå från att en kriminalisering av prostitutionen skulle medföra att man måste avdela särskilda polisresurser för att uppspåra prostitution. Det betyder troligen i praktiken att särskilda polisenheter skulle tillskapas – ett slags ny prostitutionspolis. Det är svårt att tro att tillräckliga resurser skulle kunna avdelas för denna form av brottslighet i konkurrens med annan. Oavsett detta menar vi att en polisiär och repressiv infallsvinkel – som skulle permanentas – är en dålig väg om man vill komma åt en i grunden djupt mellanmänsklig företeelse.

En kriminalisering skulle givetvis leda till att prostitutionen blev mindre öppen och synlig. Själva företeelsen är också till sin karaktär så undflyende och svårfångad att frestelsen blir stor att ytterligare öka polisinsatserna för att "verkligen komma åt de(n) kriminaliserade". Man skulle riskera att få en "prostitutionsbekämpningsspiral", där kostnadsidan knappast står i rimlig proportion till vad man skulle uppnå. Inte heller kan man bortse från risken för att mindre lämpliga polismetoder i syfte att uppspåra och ingripa mot parterna skulle komma till användning. För att en förbudslinje skall kunna tän-

kas bli verkligt effektiv måste den sannolikt bäras upp av ett system av polisspioneri och provokationer. Dessa vore i sig själva förödande för polisen som yrkeskår och för samhället i stort. Det finns flera exempel på sådana följder från andra länder. Ett är det provokativa användandet av lockfåglar i prostitutionsmiljöerna i USA. Förfarandet innebär att polisen i brottsbekämpande syfte själv spelar med i en kriminaliserad verksamhet. Detta är etiskt-principiellt anstötligt och oriktigt, och det öppnar också korruptionsmöjligheter. Det är dessutom ett extra olämpligt förfarande för en företeelse som prostitutionen som i så markerad grad handlar om sociala och djupt mänskliga relationsfrågor och problem.

Man kan utgå från att bara en mindre del av den totala prostitutionen skulle kunna upptäckas och straffas – i första hand gatuprostitutionen. Deltagare i mer diskreta (och förmodligen dyrare) prostitutioner skulle i långt större utsträckning klara sig. Tillämpningen skulle närmast ofrånkomligt få en klassmässig slagsida.

Erfarenheterna från länder, som kriminaliserar den ena eller båda parterna i prostitutionsförbindelsen, främst USA, visar att vi riskerar korruptionsmöjligheter som vi i dag inte har. Köpare eller prostituerade som vill undgå att bli straffade skulle kunna erbjuda pengar eller andra handlingar för att köpa sig fria. När det gäller sexual- och moralfrågor är risken för mutor ofta större än vid andra brott. Ett motsatt men också troligt resultat vore att den person som straffades för prostitution kom att betrakta böterna som en del av kostnaderna för att ingå prostitutionsförbindelser. Det skulle också slå olika hårt beroende på vilka ekonomiska resurser som den brottslige förfogar över. Och fängelsestraff för denna typ av brott skulle knappast kunna komma i fråga annat än i undantagsfall.

Vår genomgång visar således att det vid sidan av de mera principiella skälen mot att kriminalisera prostitutionen finns en rad praktiska, etiska och andra skäl som talar mot sådana åtgärder.

Vi vill slutligen och mer som en parentes påpeka att det finns en risk för att en kriminalisering av prostitutionen skulle leda till att debatt och åtgärder skulle komma att närmast uteslutande kretsas kring

straffrättsliga perspektiv (för och emot kriminaliseringen), medan helt andra infallsvinklar är mer relevanta. Både historiskt och i dag finns det flera exempel på hur detta har blivit en följd i andra länder. Argumentet är inte i sig eller principiellt något avgörande skäl mot en kriminalisering. Det kan det inte vara om man av andra goda skäl finner en straffbeläggning korrekt. Men i ljuset av våra föregående värderande resonemang har det ändå betydelse.

PROSTITUTIONENS OMFATTNING

Prostitutionens omfattning kan mätas på olika sätt. Tre tänkbara är antalet prostituerade (män eller kvinnor), antalet köpare eller antalet genomförda prostitutionsförbindelser under en viss tid. Det traditionella sättet har varit att räkna de prostituerade kvinnorna i den heterosexuella prostitutionen. Vi har också försökt beräkna omfattningen med antalet prostituerade som "mått" i första hand. Vissa beräkningar av antalet köpare har också skett.

Heterosexuell prostitution med män som köpare och kvinnor som prostituerade

Den aktuella heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som prostituerade är starkt koncentrerad till storstäderna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Men prostitution av denna typ förekom år 1977 i minst 40 av landets kommuner,¹ även om omfattningen jämförd med storstäderna var mycket liten på de flesta håll.

Gatuprostitution förekommer på ett regelmässigt sätt i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping. Periodvis förekommer denna form också på andra orter. Prostitution på massageinstitut eller poseringsateljéer förekommer främst i storstäderna, men också i flera mellanstora städer. Prostitution på eller i anslutning till sexklubbar förekommer regelmässigt på klubbarna i landsorten² samt periodvis och i mindre omfattning på klubbar i Stockholm och Göteborg. Prostitution på hotell och restauranger

.....
Data visar att den sk barn- och ungdomsprostitutionen sannolikt inte har ökat i omfattning. Sett i relation till prostitutionens totala omfattning är den sk ungdomsprostitutionen mycket liten.
.....

förekommer förutom i storstäderna även på vissa mellanstora eller mindre orter. Förekomst och omfattning varierar troligen mycket, samtidigt som kunskaperna på denna punkt är bristfälliga. Sk call-girlprostitution förekommer främst i de tre storstäderna.

Vid slutet av år 1977 fanns ca 1300 kända verkssamma prostituerade i landet som helhet. Det faktiska antalet var givetvis högre, men man bör vara försiktig med att – som ofta gjorts i den offentliga diskussionen under senare år – "skriva upp" denna siffra särskilt mycket.

Data visar att den sk barn- och ungdomsprostitutionen sannolikt inte har ökat i omfattning. Sett i relation till prostitutionens totala omfattning är den sk ungdomsprostitutionen mycket liten.

Under senare delen av 1970-talet har prostitutionen (mätt i antalet prostituerade kvinnor) minskat i omfattning. Det är sannolikt att prostitutionen år 1980 är något mindre än den var i början av 1970-talet. Under 1970-talets första år ökade sannolikt prostitutionens omfattning för att nå en "topp" vid eller strax efter mitten av 1970-talet.

Varför har prostitutionen varierat på detta sätt under ca 10 års tid? Några tänkbara förklaringar är följande. Uppgången i omfattning vid början av 1970-talet (startade sannolikt redan i slutet av 1960-talet) sammanhänger med att ekonomiska intressenter fann det marknadsmässigt lönsamt att på olika sätt "investera i sex". Den ändrade lagstiftningen när det gäller pornografi och särskilt den offentliga pornografiska föreställningen utnyttjades i mer eller mindre vidlyftiga spekulations- och vinstsyften av olika intressenter. Ett stort antal sexklubbar kunde växa fram och kom snabbt att utgöra starkt prostitutionsbefrämjande miljöer för såväl potentiella manliga köpare som kvinnor som prostituerade. Genom de många sexklubbarna och de pengar som gick att

¹ Oftast i anslutning till sexklubsverksamhet.

² Det finns ett enda undantag när det gäller landsortsklubbarna.

hämta där skapades en fortlöpande rekryteringsgrund för prostituerade. 1970-talets 5–7 första år innebar något av en "gyllene" tid för olika sexklubsintressenter. Vidare bidrog narkotikamissbrukets utbredning till att kvinnor drogs in i prostitutionen för att finansiera sitt missbruk.

Flera olika tidningar, främst den sk herrpressen, skrev regelmässigt på ett sensationsinriktat sätt om olika "sexuella orgier" som man i den sk sexuella frigörelsens tid och tecken kunde ta del av på olika sätt. Sexklubbarna utgjorde också här ofta utgångspunkten för dessa tidningars ytliga och traditionellt mansinriktade "potenssexualitet". Det mesta kunde köpas och säljas och borde också – i frihetens namn – få göra det, enligt delar av "tidsandan". Ekonomiska intressenter fann det lönsamt att underbygga och "utvidga" detta synsätt. Ett viktigt inslag i detta var den stora förekomsten av annonser som gällde prostitution, inte bara på sexklubbarna utan också i sk massageinstitut eller poseringsateljéer. Möjligheterna att annonsera för prostitution (på ett endast lätt förtäckt sätt) var en mycket viktig och för prostitutionsmarknaden gynnsam betingelse. Knyttande av prostitutionskontakter "underlättades" avsevärt. Under 1970-talet fick också hallickverksamheten en "internationell" prägel och samverkande faktorer bidrog till att skapa en grund för utnyttjande av kvinnor.

Flera faktorer bidrog sannolikt till minskningen av prostitutionens omfattning. Under 1970-talet fördjupades den allmänna ideologiska diskussionen om sexualitet. Av betydelse är här bla frågorna om mans- och kvinnoroller som främst väcktes och bars upp av den framväxande kvinnorörelsen i och utanför etablerade politiska partier. Olika myndigheter skärpte sin hållning. Polismyndigheternas agerande mot prostitutionen hade betydelse. Aktioner vidtogs mot sexklubbarna. Likaså ökade medvetenheten om den allvarliga form av brottslighet som hallickverksamheten utgör. På vissa håll skärptes uppmärksamheten mot fastighetsägare som mer eller mindre systematiskt och omfattande hyrde ut prostitutionslokaler. Av stor vikt var också de särskilda sociala projekt i vissa prostitutionsmiljöer som igångsattes, först i Malmö. Genom det sk annonsstoppet för prostitutionsannonser försvann

en "marknadsfrämjande" faktor. Opinionsbildningen mot prostitutionen ökade i omfattning, inte minst genom att särskilda frivilliga och enskilda aktionsgrupper bildades.

Det finns anledning att kort säga något om prostitutionens omfattning i dag jämfört med tidigare epoker. Om vi går tillbaka till perioden från ca 1860 och fram till 1900-talets första årtionde kan man se att prostitutionens omfattning sannolikt har minskat både absolut (= antalet prostituerade) och relativt (jämfört med befolkningstalet). Det är högst sannolikt att prostitutionens omfattning totalt sett visar en långsiktig nedåtgående kurva under hela 1900-talet. Inom ramen för den allmänna nedgången har det troligen funnits kortare perioder, där uppgångar i omfattningen skett. En sådan "puckelperiod" är sannolikt första hälften av 1970-talet.

Det är knappast överraskande att prostitutionen generellt visat en nedåtgående "trend" under hela 1900-talet (med angivna undantag). Några faktorer eller förhållanden som talar för detta är följande. Giftasåldern har sjunkit både för män och kvinnor. Antalet samlevnadsrelationer av olika slag är i dag större än det var kring sekelskiftet. En öppnare och friare sexualitetssyn har i dag större förankring och positiv betydelse än den hade för ca 70 år sedan. Preventivmedel har blivit lättillgängliga. Boendeförhållandena har starkt förbättrats, vilket också gett ökat utrymme för egen avskild sexuell samvaro. Den allmänna levnadsstandarden har förbättrats och ren materiell nöd starkt reducerats. Arbetslöshetssiffrorna har minskat (jämfört med tidigare förhållanden).

Homosexuell prostitution mellan män

Omfattningen av den homosexuella prostitutionen mellan män är mycket begränsad, särskilt i jämförelse med den heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som prostituerade. Den homosexuella prostitutionen förekommer främst i de tre storstäderna. Det är inte troligt att dess omfattning på något markant sätt har varierat under 1970-talet. Men tillförlitliga data saknas i stor utsträckning, varför bedömningen har karaktär av initierad gissning.